In memoriam

Branko Fučić

(1920.–1999.)

Akademik i dvostruki doktor, nosilac najviših inozemnih i domaćih priznanja, povjesničar umjetnosti Branko Fučić bio je zapravo osoba izvan svih institucija ili, bolje, institucija za sebe. Zato je i njegova suradnja s Institutom za povijest umjetnosti u Zagrebu bila tek lateralna, djelomična, relativno kasna (u vrijeme mirovine), ali to ne znači da nije ostavio dubokoga traga i u našoj sredini. Dugovali smo mu poštovanje za njegove iznimne znanstvene rezultate, dugovali smo mu ljubav za njegovu neposrednu riječ i živo stručno vođenje na spomenicima, a on je mnogima od nas uzvraćao prijateljskom naklonošću i s radnom pomoći.

Ne možemo i ne trebamo na ovom mjestu navoditi čitav Fučićev profesionalni *curriculum*, proveden uglavnom u raznim zavodima, kabinetima, galerijama i institutima Jugoslavenske (danas: Hrvatske) akademije znanosti i umjetnosti. Zapravo, sve su mijene bile izvanjske a čvrsta točka zaposlenja bilo je njegovo ostajanje u Rijeci, njegova uska i svakodnevna vezanost s kvarnerskim i istarskim povijesnoumjetničkim terenom, njegova potreba da radi bez prisile i autoriteta uprave. Postigavši rano stvaralačku samostalnost i poziciju istraživača na »bijelim«, neispitanim i neobrađenim prostorima, dao je izvanrednih otkrića, nemimoilaznih spoznaja, iznimno lucidnih interpretacija. Bez njega bismo o srednjovjekovnoj umjetnosti i kulturi Istre i Hrvatskoga primorja znali neusporedivo manje a bili bismo i tvarno, materijalno, faktički siromašniji za vrlo opipljiv dio likovne baštine. Jer Branko Fučić je doslovno spasio iz ruševina i smetlišta niz kipova i freski, očistio mnoge zidove, izvukao iz prašine tavana mnoge rukopise i kodekse. Ta činjenica mi je omogućila da jednom ustvrdim kako bi on bio najzaslužniji među hrvatskim povjesničarima umjetnosti čak da nije objavio niti retka, no njegovo vrijedno, znalačko i plastično pisanje daje njegovu opusu dodatni sjaj i dostojanstvo.

Rodio se Branko Fučić 8. X. 1920. godine u Dubašnici na otoku Krku, u učiteljskoj obitelji. Rano otočno djetinjstvo i kvarnersko podrijetlo obilježit će njegove doživljaje i budući rad, ali od sedme do dvadesetipete godine života kontinuirano boravi u Zagrebu, gdje se školuje i formira kao znanstvenik. Nemirna duha, studij započinje također na Likovnoj akademiji a javlja se rano i stihovima (najučestalije u reviji »Luč« kršćansko-personalističke orijentacije). Stanovitu pomirbu artističkoliterarnih sklonosti konačno nalazi u studiju povijesti umjetnosti, koji završava diplomom na Filozofskom fakultetu 1944. godine (uz arheologiju i nacionalnu povijest). Nepovoljne ratne i poratne prilike otežavaju mu da se radno realizira, no kada na samom koncu četrdesetih godina uhvati priključak na teren, kad se definitivno nađe u pokrajini vlastita izbora, rezultati neće izostati. Radeći u tišini i samoći, predan poslu i koncentriran na bitno, Fučić u opustjeloj središnjoj Istri i na slabo naseljenim otocima nalazi pravo zakopano blago čitave jedne dotad slabo uočavane i nedovoljno vrednovane civilizacije. Riječ je uglavnom o spomenicima ruralnoga i pučkoga karaktera, o autohtonom kreativnom izrazu srednjovjekovnih (romaničkih, gotičkih ili ranorenesansnih) crta, o skromnim ali ekspresivnim (i modernom senzibilitetu bliskim) umjetničkim dometima domaćih majstora, najčešće hrvatskih korijena i glagoljaškoga usmjerenja.

Na taj način on postaje tumačem i zagovornikom zapretanih kulturnih slojeva, povjesničarem umjetnosti koji se bavi ne samo morfološkom analizom i stilskom karakterizacijom nego i društvenim kontekstom i životnim supstratom sredine u kojoj spomenici nastajahu. A s obzirom na plebejsko-puntarska svojstva evociranoga ambijenta i interpretiranih umjetnina nije čudno što se u Branku Fučiću s vremenom sve više oslobađa temperament rasnoga pisca, ne gubeći pritom ništa na preciznosti podataka i na uvjerljivosti suda.

Započeo je Fučić znanstveno objavljivati u ranim pedesetim godinama, najprije u Akademijinim publikacijama, izvješćujući o novim otkrićima i terenskim iskustvima. Zahvaljujući tim radovima u nacionalnu povijest umjetnosti ušli su mnogi novi autori i inače nespominjani lokaliteti, toponimi, kao što su, primjerice: Šterna, Trviž, Marožine, Gradišće, Butoniga, Soline, Grdoseli itd. Iz pokrajinske, periferne, regionalne perspektive – izvan i mimo karamanovskih kategorija – izgradio je vrlo cjelovit sustav, dinamičnu i pluralnu panoramu istarske ladanjsko-seljačke kulture, egzemplificiranu naročito na ikonografiji i tipologiji fresaka.

Na velika vrata ušao je Fučić u hrvatsku povijest umjetnosti objavljivanjem knjige *»Istarske freske«*, istodobno inventure i sinteze dotadašnjih – pretežno vlastitih – istraživanja. Ta je knjiga iz 1963. godine postala standardnim priručnikom i bitnim poglavljem naše znanosti. Zbog izražajne zaokruženosti, a datiranosti na spoznajnoj razini, autor nije nikada dopustio njezino pretiskavanje, premda se osjećala velika potreba upravo za tim i takvim pregledom. Naime, s vremenom su dolazili novi podaci i novi nalazi, koje je bilo nemoguće mehanički uklopiti u postojeću strukturu. Zahtjevan kao pisac, Fučić je stalno odlagao redigiranje verzije teksta, baveći se radije »konkretnijim« i empirijski utemeljenim publiciranjem nove građe.

Na temi istarskih fresaka načinio je, nakon spomenute knjige, opsežnu doktorsku disertaciju. Nikad je nije objavio u cijelosti, nego tek neka prerađena, skraćena poglavlja. Indikativno je što je doktorat stekao u Ljubljani, što je tezu branio kod profesora Franceta Stelea, koji je jamačno imao najviše znanja o materijalu u kojemu se miješaju srednjoeuropski sa sredozemnim sastojcima. Uostalom, s dijelom obrađene građe (slučaj djelovanja Ivana iz Kastva u Hrastovlju) Fučić je i prostorno zakoračio u susjednu, slovensku sredinu, kao što su se na terenu njegova istraživanja miješali majstori različitoga kulturnoga podrijetla i ishodišta.

Paralelno s pronalaženjem i vrednovanjem fresaka Fučić je zadužio našu paleografiju i kroatistiku otkrićem i čitanjem niza glagoljskih natpisa (u slučaju grafita, često i na istom predmetu, istom spomeniku). Izvan naše je strukovne kompetencije govoriti o tom aspektu njegova opusa, ali egzaktna činjenica da je zapravo udvostručio čitav poznati korpus glagoljice upravo je impresivna. Njegova najopsežnija rasprava *»Glagoljski natpisi«* (s preko pet stotina kataloških brojeva) remek-djelo je metodičnosti i pronicljivosti, plod upornoga terenskog djelovanja i neumornoga dograđivanja, pa mu je s pravom donijela prestižnu Herderovu nagradu 1985. godine.

Velika većina znanstvenih Fučićevih rezultata bila je dugo vremena manje poznata široj javnosti, jer su studije objavljivane u specijaliziranim časopisima i zbornicima. Međutim, tijekom posljednjega desetljeća života on je sve više nastojao na popularizaciji relevantnih spoznaja, za što je imao izniman dar i spremu. Surađivao je mnogo na radiju i u novinama, na televiziji i na savjetovanjima, simpozijima, okruglim stolovima, da i ne govorimo o vođenju zainteresiranih, o predavanjima na mjestima zbivanja, o prenošenju iskustava na druge. Kroz zadnjih desetak godina objavio je i više samostalnih svezaka nego li u čitavom prethodećem radnom vijeku.

Knjiga »Apsyrtides« formalno je tek turistički vodič po otocima Cresu i Lošinju, no zapravo je kulturno-povijesni putopis ili, još više, znalački složena i dosjetljivo vođena monografija spomenika i ambijenata navedenog područja. Pišući tu knjigu Fučić je iskušavao metodu sinopsisa ili scenarija za film koji bi se trebao odvijati pred posjetiteljevim očima. Knjiga o Vincentu iz Kastva opet nije samo studija o spomenutom majstoru već temeljita analiza beramskih fresaka, koje su ovom zgodom odlučno pripisane čak trojici različitih slikarskih ruku. Tipična je za Fučića posebna briga o slikovnoj pratnji i o sinoptičkom rasporedu interpretativnog i informativnog materijala. U spomenute knjige unio je i neosporan likovni senzibilitet, odnosno znanje impaginacije i specifične montaže ili kadriranja fotografskih i crtačkih priloga.

Uz nekoliko manjih publikacija, kao što su *»Drivenik«*, *»Vid Omišljanin«* i *»Riječka katedrala sv. Vida«*, naročitu pažnju zaslužuje sveščić *»Gaštronomija grišnoga fra Karla z Dubašnice«*, apokrifni kulinarski priručnik u kojemu je Fučić pokazao i duboko poznavanje tradicije samostanskoga življenja i neosporan literarni dar žive, duhovite, primjerene dijalektalne evokacije.

Knjiga *»Terra incognita«* možda nije baš Fučićeva *summa* ali jest testamentarna rekapitulacija niza slavnih, katkada gotovo opsesivnih, tema. Duboka motiviranost i prava povijesna empatija čine da nam skromni povijesni sudionici izgledaju živim suputnicima, našim suvremenicima. Osamdesetak poglavlja, samostalnih crtica i esejističkih bilješki, razrađuju slojevitu povijesnu baštinu regije kojom se čitava života bavio, a podjela na šest ciklusa govori o rasponima autorova znanja i zanimanja. Ti ciklusi su: *Archivistica*, *Hagiografica*, *Glagolitica*, *Monumenta*, *Fluminensia* i *Etnografica*. Daleko najbrojnija grupa članaka uvrštena je pod etiketu spomenika, što znači da je Fučić najradije kretao baš od materijalne kulture, te da se u svojim povijesnim ekskurzima najčvršće oslanjao o povijesnoumjetničku faktografiju i metodologiju.

Sličnu knjigu *»Freške«* (tobože usputni, neobavezujući zapisi, sitnice, marginalije) nije dočekao, no priredio ju je sa zadovoljstvom i time upotpunio saldo opusa. Preostala je u rukopisu zbirka odabranih studija, specijalističkih radova popraćenih odgovarajućom znanstvenom aparaturom. Te su studije sukcesivno publicirane po raznim teže dostupnim periodicima, a okupljene na jednom mjestu zaokružuju lik i djelo iznimnog zaslužnog povjesničara umjetnosti. Objavljivanjem posthumnoga sveska naša će se struka tek dijelom odužiti jednome od svojih neospornih protagonista, ali žalost zbog gubitka dragoga kolege i srdačnog čovjeka trajat će koliko i samo sjećanje.

Tonko Maroević

